

najpresvedčivejším potvrdením autorových teoretických východísk. Berie totiž ohľad na svoju teoretickú i životnú kontextuálnu realitu.

Pokiaľ voči estetike ako disciplíne existovala a prípadne dodnes pretrváva istá nedôverčivosť, podozrievanie z akejsi abstraktnej, od reálneho života odtrhnutej, akademicky umŕtvejnej samoučelnej exkluzivity, napríklad v zmysle tvrdení, že „estetika je veda o kentauroch“, potom Plesníkova Estetika inakosti je práve najúčinnejším vyvrátením týchto predsudkov.

Zoltán Rédey

RODOVÉ ŠTÚDIÁ V UMENÍ A KULTÚRE. Bratislava, SCCA 2000. 203 s.

Sorosovo centrum súčasného umenia v Bratislave organizovalo v akademickom roku 1998/99 vzdelávací program Rodové štúdiá v umení a kultúre/ Gender studies in Arts and Culture, ktorého predmetom bola problematika rodu (gender) v umení.

Výsledkom verejných prednášok, seminárov a tvorivej dielne je rovnomenný zborník. Autormi príspevkov sú predstavitelia súčasnej európskej feministickej a postfeministickej filozofickej, literárnej, výtvarnej a architektonickej scény. V kontexte európskej kultúry títo odborníci rozvíjajú kritickú reflexiu rodu v umení a v umenovede. Zborník je teda pokusom o otvorenie diskusie a nastolenie problému rodu v umení a rodu umenia, ktorému na Slovensku nebola dosiaľ venovaná sústredená pozornosť, na čo poukazuje aj samotný fakt, že autormi príspevkov sú (okrem Zuzany Kiczkovej) iba zahraniční odborníci.

Prvým v poradí je príspevok Martiny Pachmanovej (Česko) Čeho se bojí dějiny umění? „Gender studies“ a umeleckohistorická metodologie. Táto úvodná štúdia môže byť súčasne považovaná aj za teoreticko-historické východisko pre štúdium ďalších príspevkov. Autorka sa v nej venuje vzhľadom umeleckohistorickej metodologie k rodovým štúdiám. M. Pachmanová analyzuje spôsoby zobrazovania žien v dejinách, patriarchálne kritériá

hodnotenia dejín a umenia, ako aj pokusy feministického hnutia vytvoriť nezávislé ženské dejiny. Nový pohľad na dejiny umenia si vyžaduje chápanie žien ako dejinného subjektu, s čím je podľa M. Pachmanovej spojená aj revízia zásadných historických pojmov a významov slohových období. Autorka poukazuje na interdisciplinárny charakter prvkov umeleckohistorickej metodologie (status pohlavia, odborová a žánrová hierarchizácia, chronológia a kategória sociálnej analýzy), ktoré následne podrobnejšie charakterizuje.

Dalej v zborníku nasledujú príspevky zamerané na jednotlivé oblasti výtvarného umenia. Leonida Kovač (Chorvátsko) v štúdií Čie telo – čiá túžba? Poznámky k zobrazovaniu ženského tela a priestorov za ním v duchu moderny reflektuje problém zobrazovania ako jednu z kľúčových otázok vo feministickej kritike umenia. Sústreďuje sa najmä na to, ako sa prostredníctvom zobrazovania žien/ženského tela v kultúre konštruuje pojem ženy. Odvoláva sa pritom na foucaultovské systémy zobrazovania ako nástroje moci. Oproti Foucaultovi však vníma zobrazovanie aj ako „integrálnu súčasť spoločenských procesov rozlišovania, vylučovania, včleňovania a ovládania“. Autorka si kladie otázku „čo umelecké dielo spôsobuje“, čo spôsobujú diela žien-umelkyň, ako oponujú maskulinizácii sociálneho prostredia. Kriticky prehodnocuje otázky túžby a s ňou spojeného pohľadu. Predstavuje príklady zobrazovania ženského tela „v kontexte jeho vlastnej reality“, t. j. vtedy, keď ženy „nemusia hrať Ženy“. S tým úzko súvisia aj otázky ženskej identity, ktorá podľa žien-umelkyň nie je fixnou kategóriou, ale je konštruovaná sociálne a kultúrne.

Edit András (Maďarsko) v štúdií Zobrazenie tela v súčasnom maďarskom umení zachytáva reakciu maďarskej umeleckej obce na nové koncepcie zobrazovania tela vo výtvarnom umení od sedemdesiatych rokov. Autorka postupne charakterizuje spôsoby zobrazovania tela jednotlivými maďarskými tvorcami, ktorí analyzujú jeho sociálne konotácie a zobrazujú „zraniteľnú a pominuteľnú realitu tela z mäsa a krvi“. Ide najmä o také umelkyne, ako sú Marie Berhidi, Ilona Németh, Mariann Csáky a i. Autorka príspevku zdôrazňuje najmä špe-

cifickosť najmladšej generácie, ktorá necíti potrebu metaforicky alebo lingvisticky sa distancovať od tela, resp. skrývať či maskovať ho, ale otvára tabuizované témy a narúša ustálené hranice.

Tvorbu súčasných maďarských spisovateľiek, poetiek, režisérk a výtvarníčok posudzujú z rodového hľadiska aj Péter György (Maďarsko) v príspevku *Feminizmus, gender-otázka: byť ženou a umelkyňou v dnešnom Maďarsku*.

Nasledujúca štúdia Rod kurátorstva alebo kto sa bojí červenej, žltej a modrej sa popri otázkach spojených s kurátorstvom dotýka aj povahy vzťahov medzi zobrazením a simuláciou. Autorkou príspevku je historička umenia, kurátorka a kritička Katalin Timár (Maďarsko). Vo svojich tvrdeniach sa K. Timár odvoláva o. i. na Baudrillardove kategórie hyperreality a simulakra, podľa ktorých „zobrazenie vychádza z princípu, že znak a realita sú ekvivalentné (...). Naopak, simulácia vychádza z utopistického princípu ekvivalencie, z radikálnej negácie znaku ako hodnoty“. Autorka popisuje systém vzťahov, ktoré tvorca obrazu vytvára medzi dielom a divákom, a venuje sa aj otázkam tvorenia identity, resp. „maškarády“ identity.

Tvorba identity a odcudzovanie sa jej je tiež predmetom štúdie *Vstup do čiary* Katie Lloyd-Thomas (Veľká Británia). Autorka v nej reflektuje o. i. problematiku ženského a materského tela.

Polarite medzi prírodou a kultúrou, ktorú v úvodnej štúdií popísala M. Pachmanová, sa venuje český feministka Mirek Vodrážka. On však oproti Pachmanovej vidí prepojenie týchto dvoch odvekých protikladov v existencii tretieho pohlavia. Práve v ňom nachádza oslobodenie tela od biologickej a kultúrnej determinácie. Podobne ako autorky predchádzajúcich štúdií zdôrazňuje, že pre pochopenie súčasného umenia je dôležité poznanie vzťahu medzi tzv. skutočnou identitou a simulovanou. Jeho štúdia je sociálno-kultúrnym pohľadom na rodové otázky z dôrazom na slobodnú voľbu

rodu, bez ohľadu na biologické znaky tela. Autor príspevku zručne spája exaktné teórie a hypotézy s osobnými názormi na feministický diskurz a charakter súčasnej spoločnosti.

S reflexiou rodových otázok z hľadiska architektúry prichádza Marion von Osten (Švajčiarsko) v štúdií *Pohlavie a priestor*. Autorka v nej poukazuje na fakt, ako priestor vytvára rodové identity a stáva sa znakom spoločenskej moci a sociálnych vzťahov. Marion von Osten sa sústreďuje najmä na tie javy, ktoré narúšajú rodovo špecifické či rasistické charakteristiky a dekonštruuje antimestské mýty.

Posledný blok príspevkov tvoria dve štúdie venované filmovému umeniu. Slovenská filozofka Zuzana Kiczková sa v príspevku *Konštrukcia ženských obrazov vo filme Modré z neba*. Imaginárne ako nerozhodnuteľnosť o reálnom a ireálnom venuje otázkam „z-rodu“ v sociálnom, kultúrnom a symbolickom význame. Zameriava sa najmä na konštrukciu obrazov ženských rolí matky a dcéry, reflektujúc pritom aj otázky ženskej genealógie, ženskosti, materstva, ako aj vzťahov mužov a žien.

Posledným príspevkom v zborníku je štúdia Andrey B. Braidt (Rakúsko) *Dekonstruovanie femininnosti: predstavy o feministickej filme*. Autorka v nej prezentuje, ako feministické teoretičky popisujú konštrukciu ženskosti vo filmovom diskurze, a čo z toho vyplýva pre tvorbu feministického antifilmu ako filmu skrz-naskrz naturalistického.

Zborník *Rodové štúdiá v umení a kultúre* otvára otázky nového pohľadu na umenie z rodovej perspektívy. Možno súhlasit' s Martinou Pachmanovou, že kritické skúmanie vzťahov medzi pohlaviami a vnímanie oboch pohlaví ako „kultúrnych konštrukcií“ je šancou pre „komplexnejšie poňatie ľudskej minulosti“. Veľký počet nezodpovedaných otázok a interdisciplinárny charakter problematiky vytvárajú priestor pre nové výskumy vo všetkých odvetviach umenia.

Irena Malec